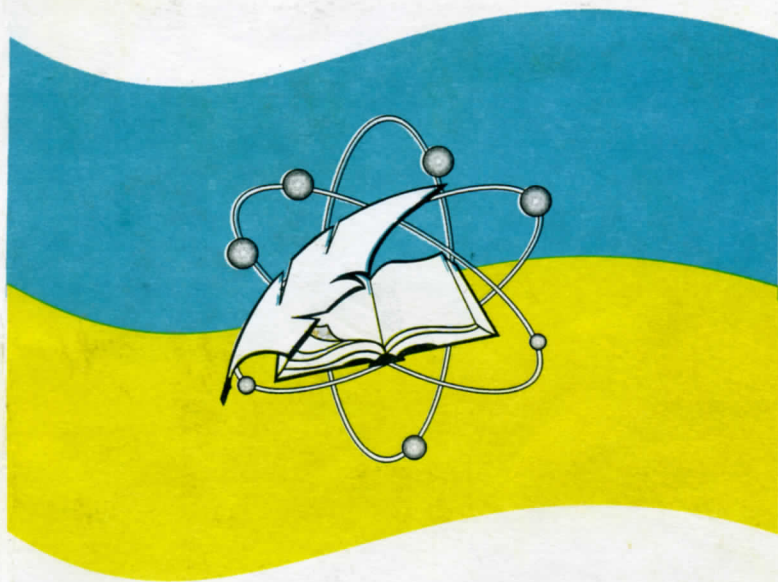

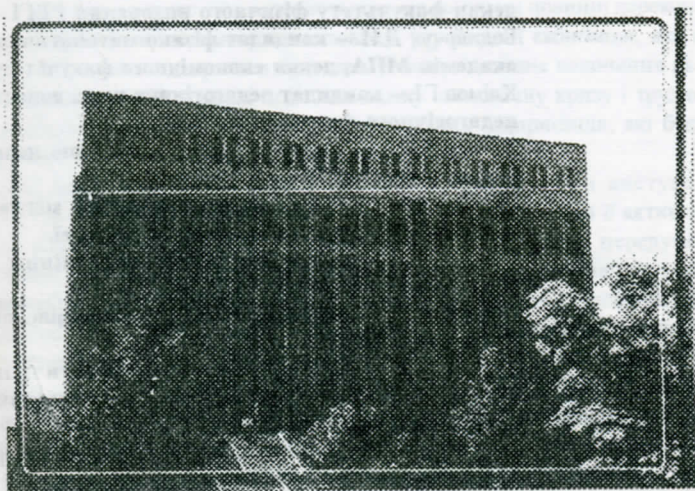
**Рівненський економіко-гуманітарний
інститут**

***Навчально-виховний
процес у вузі і школі та
шляхи його розвитку
і удосконалення***

**14-17 травня 1999 р.
м.Рівне**

Міністерство освіти України
Міністерство освіти Угорщини
Академія педагогічних наук України
Рівненський економіко-гуманітарний інститут
Педагогічний інститут ім. Дьордя Бешенї
Міжнародний фонд "Відродження"
Програма "Крок за кроком"

Збірник праць Міжнародної науково-
практичної конференції

*"Навчально-виховний процес у вузі і
школі та шляхи його розвитку і
удосконалення"*

Частина II

Рівне - 1999

ББК 74.58

Організаційний комітет конференції:

Дем'янчук А.С. – професор, доктор педагогічних наук, академік АВШУ, ректор РЕГІ.

Дем'янчук С.Я. – професор, доктор педагогічних наук, академік МПА, МАПСН, перший проректор РЕГІ.

Ямницький М.Н. – професор, кандидат педагогічних наук, академік МПА, проректор РЕГІ.

Пелех Ю.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор РЕГІ.

Завацький В.І. – доктор біологічних наук, професор, декан факультету фізичного виховання РЕГІ.

Беднарчук Д.Й. – кандидат фізико-математичних наук, академік МПА, декан економічного факультету РЕГІ.

Клімов Г.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету РЕГІ.

Дьордь Венгер, професор, зав. кафедрою педагогіки педінституту ім. Дьордя Бешенеї.

Йозеф Сабо, професор, декан факультету міжнародних зв'язків педінституту ім. Дьордя Бешенеї.

Савчук Н.П. – зав. відділом Управління освіти облдержадміністрації.

Шанюк В.І. – професор, декан історико-філологічного факультету РЕГІ.

Тадеев П.О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент, декан факультету інформатики та обчислювальної техніки РЕГІ.

Софій Н.З. – директор програми “Крок за кроком” Міжнародного фонду “Відродження”.

Відповідальний за проведення конференції:

доктор педагогічних наук, професор, академік МПА, МАПСН
Дем'янчук С.Я.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор, академік АПСН
Мігноров Б.Н.

доктор фізико-математичних наук, професор Джунь Й.В.
кандидат економічних наук, доцент Тисельський М.Я.

Збірник упорядкували:

доктор педагогічних наук, професор, академік МПА,
МАПСН Дем'янчук С.Я.

кандидат педагогічних наук, доцент Пелех Ю.В.

кандидат педагогічних наук, доцент Пагута Т.І.

Беднарчук В.Д. – зав. видавничим центром РЕГІ.

© Інформаційно-видавничий центр

Рівненського економіко-гуманітарного інституту

© Рівне – Тетіс, 1999

ISBN 966-7359-06-9

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ

Здобуття Україною статусу незалежності та державності спричинило ґрунтовну реорганізацію системи освіти, спрямовану на виховання національної свідомості, всебічно розвиненої особистості з високими моральними цінностями, яка здатна гідно представити свою державу на світовому рівні. Одним із показників високого рівня освіченості та гармонійного розвитку такої особистості є вміння встановлювати зв'язки між різнорідними знаннями, бачити явища у їх багатокomпонентній і складній взаємодії, що досягається шляхом інтегрованого викладання шкільних предметів. Тому проблема інтегрованого навчання, яка реалізується за допомогою здійснення міжпредметних зв'язків, є однією з актуальних на сучасному етапі інтенсифікації навчально-виховного процесу.

Особливо важлива роль міжпредметних зв'язків полягає у тому, що вони дають можливість сформулювати цілісну картину про сутність того чи іншого явища. Вчені бачать у міжпредметних зв'язках засіб для подолання штучних перегородок між окремими системами знань про навколишню дійсність, що засвоєні в процесі вивчення різних шкільних предметів. Систематичне введення міжпредметних зв'язків у процес навчання, зосередження на них уваги учнів, вироблення уміння самостійно встановлювати паралелі між знаннями, отриманими на різних уроках з різних джерел, є обов'язковою умовою для досягнення високої якості знань та формування світогляду школярів.

Ідея взаємопов'язаності у процесі викладання зародилася ще у класичній педагогіці в ході пошуків шляхів відтворення цілісності природи у змісті навчального матеріалу. Так, видатний чеський педагог Я.А. Коменський у своїй праці «Велика дидактика» доводить, що все, що має між собою зв'язки, повинне вивчатись у взаємозв'язках. Його дидактичне правило: «Завжди і всюди брати разом те, що зв'язане одне з одним». Послідовники ідей Я.А. Коменського Д.Локк, Й.Г. Песталоцці, А.Дістервег вважали, що процес засвоєння знань учнями буде ефективним лише за умови взаємозв'язаного вивчення окремих предметів, які «співпадають у певних відношеннях і стосовно єдності знань доповнюють один одного»

Найбільш повне психолого-педагогічне обґрунтування дидактичної значущості міжпредметних зв'язків дав К.Ушинський. Ставлячись до навчання як до особливого процесу пізнання, великий педагог підкреслював, наскільки важливо систематизувати знання у міру їх накопичення: «Тільки система звичайно, розумна, що виходить із самої суті предметів, дає нам повну владу над нашими знаннями». Знання і їх систематизація, на думку Ушинського, є поняттями нероздільними. Знання без системи і система без знань не зможуть забезпечити успіх у навчанні, оскільки «голова, наповнена уривчастими, незв'язаними знаннями, схожа на комору, в якій усе без ладу і де сам господар нічого не знайде: голова, де тільки система без знань схожа на крамницю, в якій на всіх ящиках написи, а в ящиках порожньо»

Ушинський наполегливо працював над удосконаленням структури навчального процесу, яка, базуючись на системному підході до викладання наук та тісній співпраці викладачів різних дисциплін, забезпечила б можливість свідомого сприйняття учнями навчального матеріалу, надійність запам'ятовування і успішне використання знань на практиці. Шляхи до вирішення цієї проблеми педагог мав намір висвітлити у задуманому посібнику «Загальна дидактика», але, на жаль, не встиг його написати.

У 50-60-их роках ХХ ст. у науковій літературі знову поживався інтерес до викладання основ наук на міжпредметній основі. Цьому передували ґрунтовні праці психологів, зокрема академіка І.Павлова, Т.Виготського та ін., які обстоювали думку про те, що розумова /мислительна / діяльність людини заснована на різного роду асоціаціях.

У праці «Нариси психології розуму» Ю.Самарін доводить, що асоціація повинна, лягти в основу вивчення розумової діяльності людини. Психолог вважає, що процес пізнання реального світу людиною відбувається через посередництво певних асоціацій, які він ділить на три категорії: частково-системні, внутрішньосистемні і міжсистемні /міжпредметні/. Найважливішого, істотного значення Ю. Самарін надає міжсистемним асоціаціям, як таким, що передбачають встановлення зв'язків між однорідними знаннями в курсах різних навчальних предметів, оскільки саме вони найбільшою мірою впливають на формування дитини /розуму, пам'яті, мислення, і.т.д./: «Лише міжсистемні асоціації у кінцевому рахунку забезпечують єдність, цілісність особистості, як єдність світогляду і поведінки». Розглядаючи міжсистемні чи міжпредметні асоціації, Ю.Самарін також приділяє особливу увагу вирішенню проблеми взаємозв'язків у навчанні: «Витоки міжсистемних асоціацій знаходяться всередині самої системи відповідного навчального предмета. Всередині навчального предмета уже є зародки ряду інших навчальних предметів». Тому встановлення зв'язків між навчальними дисциплінами у процесі викладання, на думку Ю.Самаріна, є необхідною педагогічною умовою для формування цілісних і системних знань учнів.

Таким чином, психологами і педагогами було доведено, що необхідність міжпредметних зв'язків покладена у саму природу мислення, диктується об'єктивними законами вищої нервової діяльності, законами психології і фізіології, а також виступав як складова частина дидактичного принципу системності і послідовності.

Реалізація цих зв'язків у шкільній практиці передбачає цілеспрямоване використання всього арсеналу форм, методів, прийомів, педагогічних засобів, що допомагав виявити нові можливості кожного з них, а також визначити спільне і специфічне у використанні їх при викладанні різних шкільних предметів.

Методичні пошуки вдосконалення навчального процесу в умовах використання міжпредметних зв'язків є безмежними. Крім того, створення загальнодидактичної системи методів можливе тільки з урахуванням їх взаємного проникнення і узгодженого використання в процесі вивчення різних шкільних предметів. Але одним із найоптимальніших методів реалізації інтегрованого навчання шляхом міжпредметних зв'язків маємо усі підстави вважати метод порівняльного аналізу, одним із основоположників якого був Ф.Буславв. Ще видатні педагоги ХІХ ст. вважали порівняльний метод одним із ефективних засобів системного засвоєння знань з різних наук. Так, наприклад, найбільш

продуктивним вивчення рідної літератури вони вважали у зіставленні із кращими зразками творів зарубіжної літератури. “Знову видані історичні нариси Буслаєва довели, що і у народній нашій літературі неможливо зробити й кроку без знання зарубіжної”, - зауважував В.Водовозов у своїх «Тезах з російської мови». А В.Стоюнін вважав, що краще заглибитись у тканину художнього твору, зрозуміти історичну епоху, характери літературних героїв можна лише провівши аналогії із подібними творами інших авторів, а нерідко й з інших літератур. Порівняльні операції при цьому спонукають учня до мислительної діяльності, сприяють гнучкості думки, а систематичне звертання до зіставлення на уроках літератури підвищуватиме загальний розумовий розвиток дитини. “Доцільність такого порівняння виявляється уже в тому, що ви маєте можливість змусити самого учня спостерігати і працювати, тільки скеровуючи його діяльність тими чи іншими запитаннями», - констатує В.Стоюнін у своїй праці “Про викладання російської літератури”. Зокрема, звертаючись до конкретних прикладів взаємозв’язаного вивчення літератури, педагог пропонував учителям порівнювати «Тараса Бульбу», М. Гоголя й історичне оповідання М.Костомарова “Богдан Хмельницький”, болгарські пісні /російські/ і рапсодії із «Іліади» і «Одіссеї» чи трагедію Софокла із трагедією Шекспіра, оскільки «тут зливаються живі інтереси - і історичний, і естетичний, тут є над чим подумати, відповідно, є над чим розвинути».

Метод порівняльного аналізу за своєю природою є універсальним і може використовуватися у процесі інтеграції знань на уроках різних шкільних предметів, оскільки з опорою на певні знання, у порівнянні чи протиставленні з іншими можна пояснювати навіть новий матеріал. Тоді структуру такого зв’язку становлять старі знання фактичного матеріалу, які уже засвоєні учнями із одного навчального предмету, що актуалізуються у процесі повідомлення нового матеріалу, і нові фактичні знання з іншого навчального предмету.

Отже, суспільно значуща мета міжпредметних зв’язків - всебічний і гармонійний розвиток людської особистості - є тим інтегративним стрижнем, який створює внутрішню ув’язку між усіма шкільними дисциплінами, реалізуючись методом порівняльного аналізу, що взаємодоповнюється комплексом інших форм, методів і прийомів, робить педагогічний процес більш оптимальним і цілісним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т.1. М., 1982. - С. 351.
2. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей /Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. - М., 1981-С.392.
3. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т.2. К., 1983. - С. 230.
4. Там же. - С. 230.
5. Самарин Ю.А. Очерки психологии ума - М., 1962. С.298.
6. Там же. - С. 299.
7. Водовозов В.Ие Избранные педагогические сочинения, - М., 1986. С. 304.
8. Стоюнин В.Я. Избранные педагогические сочинения, - М., 1991. -С. 305.
9. Там же.- С. 306.